

UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 821.135.1(478).09-95 "19/20" (043.3)

NATALIA IVASÎȘEN

**CONTINUITATE ȘI RUPTURĂ
ÎN CRITICA LITERARĂ ROMÂNEASCĂ
DIN BASARABIA (1985-2010)**

622.01 – Literatura română

Autoreferatul tezei de doctorat în filologie

BĂLȚI, 2019

Teza a fost elaborată în Catedra de literatură română și universală a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți

Conducător științific:

LEAHU, Nicolae, doctor în filologie, conf. univ., specialitatea 622.01 – Literatura română.

Referenți oficiali:

1. BURLACU, Alexandru, doctor habilitat în filologie, profesor universitar.
2. ILIE, Emanuela, doctor în filologie, conferențiar universitar (România).

Componența consiliului științific specializat:

1. CIMPOI, Mihai, președinte, academician, doctor habilitat în filologie, cercetător științific principal.
2. ENCIU, Valentina, secretar științific, doctor în filologie, conferențiar universitar.
3. ȘLEAHTIȚCHI, Maria, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar.
4. PRUS, Elena, doctor habilitat în filologie, profesor universitar.
5. ABRAMCIUC, Maria, doctor în filologie, conferențiar universitar.

Susținerea va avea loc la **30 mai 2019, la ora 11.10**, în ședința Consiliului științific specializat D 622.01 - 54 din cadrul Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, str. Pușkin, nr. 38, sala 352 (bloc III).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți și la pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 18 aprilie 2019

Secretar științific al CȘS,

ENCIU, Valentina, doctor în filologie

Conducător științific,

LEAHU, Nicolae, doctor în filologie, conf. univ.

Autoare

IVASÎȘEN Natalia

(© Ivasîșen, Natalia, 2019)

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei de cercetare. Una din provocările postmodernismului literar, dar și a literaturii române mai noi din Basarabia, este legitimarea spiritului critic, considerat mai degrabă o fantomă, decât un fapt bine împlinit. Premisa de la care pornește cercetarea noastră este că discursul criticii literare din Basarabia se configurează într-un sistem critic unitar, animat de ideea sincronizării cu formulele literare și analitice din Țară și din lume, angajând, în acest sens, un spirit critic atent la distribuția valorilor în interiorul sistemului. În acest scop, am întreprins o analiză a discursurilor critice autohtone în raport cu discursurile criticii românești și europene, precedată de o prezentare a contextului epistemic în cadrul căruia ideile de continuitate și ruptură definesc tranziția de la modernitate la postmodernitate. Totodată, ideile de continuitate și ruptură permit o analiză a criticii literare din Basarabia prin delimitarea poziției pe care o ocupă în raport cu alte sisteme critice (cu cel general-românesc și european), ca și evidențierea afinităților de program estetic sau a mizelor interne ale literaturii din acest spațiu.

Obiectul cercetării l-a constituit critica literară din Basarabia în perioada 1985-2010, perioadă pe care o considerăm ilustrativă pentru a dovedi că în exegeza interriversană a existat o pronunțată și asumată voință de ruptură de inerțiile criticii anterioare.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Un studiu al criticii literare din Basarabia în perioada 1985-2010 necesită o deschidere către *teoria*, *istoria* și *critica* criticii, așa cum se prefigurează acestea începând cu mijlocul secolului al XX-lea. Fiecare dintre aceste domenii solicită explorarea unui ansamblu de probleme ale genului: de ordin *teoretic* – tranziția de la modelul liniar la cel non-liniar de cunoaștere, sursele schimbărilor din discursul criticii în postmodernism, statutul conceptelor de *continuitate* și *ruptură* în discursul criticii literare, voința de ruptură și cea de continuitate, exprimate în marile teorii ale exegezei românești; de ordin *istorico-literar* – originile discursului dogmatic, perpetuarea schemei teoretice a proletcultismului în

perioada realismului socialist, așa cum s-a manifestat aceasta în anii 1932-1940 în literatura din RASSM, iar în anii 1940-1941 și 1944-1991 – în literatura „sovietică moldovenească”; evoluțiile exegezei în anii '60-'70, prin decantarea unui vector etico-estetic, tensiunile și mutațiile produse în demersul exegezei între 1985 și 1991, treptele formării unei conștiințe de sine a exegezei din anii 1985-2010; de ordin *exegetic*: elemente de *continuitate* și *ruptură* identificate atât ca unități discursive, cât și ca elemente de conținut, în discursurile criticii din ultimele trei decenii din Basarabia.

Astfel, pentru explorarea dimensiunii teoretice, am descris contextul epistemic al tranziției de la modernitate la postmodernitate, apelând la lucrări de rezonanță ale unor fizicieni (Werner Heisenberg, Stephen Hawking ș.a.), filozofi (Michel Foucault, Jacques Derrida, Gilles Deleuze, Félix Guattari, Thomas Kuhn ș.a.) și matematicieni (Lotfi Zadeh, Stéphane Lupasco ș.a.). Baza epistemologică a lucrării a fost consolidată cu idei din teoriile unor cercetători importanți, cum ar fi Nina Ivanciu, Basarab Nicolescu, Maria-Ana Tupan ș.a.

Analiza discursului critic prin prisma conceptelor de *continuitate* și *ruptură* se bazează pe tezele unor importanți cercetători și critici literari: Theodor W. Adorno, Roland Barthes, Pierre Bourdieu, Matei Călinescu, Mircea Cărtărescu, Antoine Compagnon, Caius Dobrescu, Umberto Eco, Oana Fotache, Ihab Hassan, Linda Hutcheon, I. M. Lotman, Jean-François Lyotard, Adrian Marino, Jean Starobinski, Gianni Vattimo, René Wellek ș.a.

În spațiul românesc, problema *continuității* și *rupturii* este vizată în texte ce se interesează de locul literaturii române în raport cu literaturile lumii. Între acestea se numără texte semnate de Titu Maiorescu, Eugen Lovinescu, Garabet Ibrăileanu, G. Călinescu, Edgar Papu, Mircea Martin, Dan C. Mihăilescu, Radu G. Țeposu, Ion Bogdan Lefter, Șerban Axinte, Andrei Terian, Angelo Mitchievici, Caius Dobrescu, Alex Goldiș, Antonio Patraș ș.a. Totodată, este admirabil efortul exegezei românești din ultimii ani de a oferi sinteze ample privind condiția criticii literare în spațiul românesc: *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române* de Ion Bogdan Lefter [12], *Divanul criticii. Discursuri asupra*

metodei în critica românească postbelică de Oana Fotache [6], *G. Călinescu. A cincea esență* [18], *Teorii, metode și strategii de lectură în critica și istoriografia literară românească de la T. Maiorescu la E. Lovinescu. O abordare comparatistă* [19], *Critica de export. Teorii, contexte, ideologii* [17] de Andrei Terian, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului* [7] și *Sincronizarea criticii românești postbelice în deceniile opt și nouă. Teorii, metode, critici* [8] de Alex Goldiș, *E. Lovinescu și modelele românești și europene ale criticii literare interbelice* de Antonio Patraș [15], *Plăcerea de a gândi. Moștenirea intelectuală a criticii literare românești (1960-1989), ca expresie identitară într-un tablou global al culturilor cognitive* de Caius Dobrescu [5] ș.a.

Pentru realizarea unui excurs în istoria criticii literare din spațiul pruto-nistrean, am avut la dispoziție câteva texte – preponderent articole și studii – semnate de Mihai Cimpoi, Alexandru Burlacu, Eugen Lungu, Adrian Ciubotaru. În *Drama criticii și istoriei literare*, Mihai Cimpoi realizează un excurs în istoria criticii literare din Basarabia, începând cu perioada interbelică și încheind cu anii '90, oferind detalii prețioase privind *încercările de critică literară* în Transnistria, dar, mai ales, privind activitatea criticilor șaizeciști [3, pp. 267-277]. *Critica în labirint* de Alexandru Burlacu [2], la rândul său, propune o analiză minuțioasă a segmentului proletcultist și a deceniului imediat postbelic, scoțând la suprafață documente de partid ilustrative pentru cunoașterea ororilor regizate de critica proletcultistă. În *Spații și oglinzi*, un studiu introductiv la antologia *Eseuri. Critică literară* [13], Eugen Lungu urmărește evoluția genului în secolul al XX-lea, analizând cu minuțiozitate momentele-cheie ale decantării unei conștiințe critice în Basarabia. În vederea elucidării problemelor genului din primul deceniu al secolului al XXI-lea, am avut ca reper studiul *Critica literară din Basarabia: între anemie și anomie*, publicat ca prefață a antologiei *Eseu. Critică literară* (Colecția „Literatura din Basarabia. Început de secol XXI”), semnat de Adrian Ciubotaru [4].

Cât privește discursurile criticilor incluși în „portretul” de grup analizat, dosarul receptării conține observații pertinente, desprinse din articolele, studiile,

eseurile și textele de întâmpinare semnate de scriitori și critici din Țară, printre care se remarcă Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, Ion Simuț, Al. Cistelean, Ion Bogdan Lefter, Adrian Dinu Rachieru, Theodor Codreanu, Răzvan Voncu, Marius Chivu, dar și din spațiul interrriveran: Mihai Cimpoi, Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Alexandru Burlacu, Nicolae Leahu, Maria Șlehtițchi, Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu, Adrian Ciubotaru, Nina Corcinschi, Iulian Ciocan, Dumitru Crudu ș.a.

Toate contribuțiile invocate analizează aspecte importante ale domeniului de cercetare, făcând posibilă convergența a trei nuclee tematice – continuitatea și ruptura, critica literară și postmodernismul – într-un studiu privind specificul exegezei din spațiul interrriveran în perioada 1985-2010, care complinește tabloul general al receptării optzecismului basarabean. Având în vedere aceste constatări, credem că studiul de față nu vine ca o completare sau ca o alternativă la cercetări efectuate anterior, ci presupune un demers de clarificare a activității unui grup de critici literari, care au marcat instituirea viziunii postmoderne drept paradigmă dominantă în viața literară din Basarabia.

Scopul și obiectivele cercetării. Cercetarea își propune să exploreze fenomenul metaliterar din spațiul interrriveran prin prisma binomului *continuitate – ruptură*, conceptul în cauză asigurând, pe de o parte, o abordare sistemică a criticii literare românești din Basarabia, iar, pe de altă parte, el punând în evidență dimensiunile ce au condiționat apariția și menținerea spiritului critic. Văzută prin prisma acestor dimensiuni, critica literară capătă o pronunțată conștiință de sine, or legitimarea spiritului critic nu este posibilă fără identificarea mecanismelor de ruptură, dar și de continuitate. Interesul pentru o cercetare a criticii literare din Basarabia se explică prin intenția de a realiza un studiu aplicat în stare să evidențieze avatarurile spiritului critic autohton.

Urmărind evoluția criticii literare din Basarabia din 1985 până în 2010 prin prisma conceptelor de *continuitate* și *ruptură*, ne-am propus să realizăm următoarele **obiective**:

- să descriem contextul epistemic al tranziției de la modernitate la postmodernitate, având drept repere, în primul rând, realizările fizicii cuantice și ale filozofiei;

- să examinăm sursele „schimbării la față” a discursului critic în postmodernism;

- să delimităm și să examinăm rolurile pe care le poate avea binomul *continuitate – ruptură* în demersul criticii literare;

- să prezentăm teoriile criticii literare românești, în care se pune problema condiției literaturii române în raport cu literaturile din „centrul puterii”;

- să demonstrăm că discursul criticilor generației '80 din Basarabia a contribuit substanțial la sincronizarea literaturii autohtone cu formulele literare din spațiul cultural european;

- să realizăm un excurs în istoria criticii literare românești din Basarabia, analizând experiențele proletcultistă, etico-estetică și postmodernistă;

- să întocmim un dosar al receptării critice de care a avut parte critica literară a generației '80 din Basarabia în perioada 1985-2010, urmărind momentele-cheie ale constituirii unei noi conștiințe critice;

- să conturăm un „portret de grup” al criticii din Basarabia din perioada 1985-2010 (Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Nicolae Leahu și Lucia Țurcanu), determinând contribuția fiecărui exeget la edificarea unui *sistem critic de grup*, capabil să asigure ruptura de modelele anterioare.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute rezidă în analiza și interpretarea criticii literare românești din Basarabia (1985-2010) ca *sistem critic de grup*, a cărui miză a fost atât întâmpinarea și promovarea formulelor literare noi în toate genurile, cât și crearea unei platforme de dezbatere a problemelor noului val: spiritul critic, sincronizarea pe principii estetice, revizuirea poziției față de tradiție ș.a. Caracterul științific-novator este determinat de intenția de a propune o abordare

pozitivă a exegezei interrriverane, stabilindu-i astfel locul și rolul în „peisajul în mișcare” al literaturii contemporane.

Problema științifică importantă soluționată constă în elucidarea voinței de ruptură în demersul criticilor generației '80 din spațiul pruto-nistean, fapt ce a determinat elaborarea unei grile de interpretare a discursului critic, precizându-se atât contextul epistemic, cât și cel istorico-literar, ce au fundamentat tranziția de la un model liniar la unul non-liniar de analiză și interpretare a faptelor literare.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

- Dialectica raportului conceptelor de *continuitate* și *ruptură* devine un însemn al conștiinței istoricității și a originalității, în același timp, postmodernismul literar ilustrând pe larg conlucrarea acestora în toate genurile (poezia, proza, dramaturgia, critica literară).

- Viața literară din Basarabia de după 1944 a fost sufocată și modelată, de fapt, de „mentalitatea critică” din Transnistria, acolo unde stau originile discursului dogmatic din „literatura sovietică moldovenească”.

- Începând cu anii '60, șansele esteticului au fost valorificate prin două experiențe cu impact asupra evoluțiilor din domeniu. Prima experiență se referă la efortul criticului Vasile Coroban de a cultiva gustul pentru estetic, intenție radical afirmată prin monografia *Romanul moldovenesc contemporan* (1969), iar a doua țintește problema limbajului critic, care se nuanțează polifonic prin demersul lui Mihai Cimpoi din *Narcis și Hyperion* (1979).

- Revizuirea poziției față de putere devine, la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90, esențială pentru destinul criticilor literari din Basarabia, determinând o bună parte a criticilor să-și schimbe toga ideologică pe cea estetică, iar pe cei mai fideli „ostași ai frontului ideologic” să continue și mai agresiv promovarea idealurilor doctrinei comuniste.

- Tranziția în literatura și critica din Basarabia, surprinsă în perioada 1985-1991, înregistrează conflictul a două tendințe literare: una de sorginte *ideologică*, reprezentată de literatura realismului socialist și alta de sorginte *estetică*,

manifestată prin două formule distincte, *etico-estetică* (anii '60-'70) și *postmodernistă* (începând cu mijlocul anilor '80).

- Începând cu mijlocul anilor '80, căutărilor înnoitoare ale exegezei din Basarabia conduc la redefinirea parametrilor discursului critic, prin promovarea textelor postmoderniste, prin înnoirea limbajului și a instrumentarului analitic, prin diversificarea formelor criticii literare, prin efortul de revizuire a trecutului literar, prin implementarea unui proiect al sincronizării, bazat pe afirmarea principiului estetic.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Studiul propune o analiză a criticii literare românești din Basarabia în perioada 1985-2010, constituindu-se într-un suport pentru cercetătorii istoriei și teoriei literare, prin investigarea a trei nuclee tematice: critica literară, continuitatea și ruptura, postmodernismul. Astfel, teza conturează parametrii discursului critic în postmodernism. Valoarea aplicativă a lucrării constă în faptul că oferă o analiză a sistemului critic autohton, urmărind evoluția elementelor de continuitate și ruptură în discursurile a șase critici (Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Nicolae Leahu, Lucia Țurcanu) a căror operă răspunde nuanțat intenției de a testa voința de ruptură în actul de reconstrucție a limbajului critic și de continuare energetică a afirmării criteriului estetic în evaluarea producției literare.

Suportul metodologic și teoretico-științific. Mutațiile conceptuale și metodologice, survenite în procesul cunoașterii, necesită o *abordare transdisciplinară*, ceea ce permite să urmărim deschiderea mai multor sisteme de cunoaștere (fizica, filozofia, matematica, informatica, literatura) la ceea ce au în comun și la ceea ce le determină limitele. Prin urmare, aplicarea binomului *continuitate – ruptură* vizează promovarea unei reconcilierii a științelor exacte cu cele umaniste, dar și, în special, cu literatura. Pentru delimitarea diverselor roluri ale conceptelor de *continuitate* și *ruptură* în discursul critic european și autohton s-a recurs la *metoda analitică*, iar pentru descrierea procesului de apariție și de evoluție a gustului pentru estetic în critica literară din Basarabia s-a recurs la *metoda cultural-istorică*. Specificul fiecărui discurs critic evaluat în cadrul a ceea

ce numim *sistem critic de grup* a fost reliefat cu ajutorul *metodei descriptive*, prin intermediul căreia am promovat ideea de unitate în diversitate.

În selectarea autorilor și a textelor pentru partea practică a cercetării, am respectat trei criterii: unul *formal*, al apartenenței la genul criticii literare; unul al *referinței*, în funcție de care am ales textele care să reflecte o voință de ruptură de vechea înțelegere a literaturii, a criticii, a însuși scrisului; în sfârșit, unul *temporal*, care grupează diacronic corpusul de autori și texte, astfel ca să illustreze segmentul 1985-2010. Totuși, în lucrare s-au făcut referințe și la texte scrise înainte de 1985 (în cazul lui Andrei Țurcanu și Eugen Lungu), pentru a determina premisele unei *rupturi*, dar și la altele scrise după 2010 (în cazul tuturor celor șase critici), pentru a dovedi că proiectul critic pe care și l-au asumat Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Nicolae Leahu, Lucia Țurcanu *continuă* și în scrierile lor ulterioare. În unele cazuri, cărțile apărute după 2010 conțin articole și eseuri publicate înainte de 2010, cum e cazul volumelor semnate de Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Vitalie Ciobanu. Un alt caz îl reprezintă monografia *Manierismul românesc. Manifestări și atitudini* de Lucia Țurcanu, care, deși apare în 2015, conține o cercetare efectuată (și parțial publicată în periodice) în deceniul precedent.

Cât privește folosirea în teză a toponimului *Basarabia* și a derivatelor sale pentru segmentul 1985-2010, este necesar să facem câteva precizări. Problemele identitare ale românilor dintre Prut și Nistru se datorează faptului că politica încearcă să controleze o situație (și) culturală, introducând noi și noi termeni pentru desemnarea regimului, fie că e vorba de RASSM, RSSM, RSS Moldova, Moldova de Est (cum figura în documente, uneori, revendicatul nume al noului stat dintre Prut și Nistru) și Republica Moldova. Desigur că, formal, termenul exact pentru 1991-2010 este Republica Moldova, dar ce ne facem cu 1985-1991, când teritoriul în discuție se numește RSSM? Ca urmare, preferăm să folosim denumirea consacrată deja de *Basarabia*, care este în stare să concilieze nu numai numeroșii termeni alternativi, dar și pe cel de RASSM, care în 1941-1944 este tot Basarabia. Pentru că suntem în situația de a ne asuma și preciza neconținut identitatea, optăm

pentru acest nume tot așa cum optăm pentru glotonimul limba română, care, cum se știe, nu are nici astăzi o situație juridică lămurită.

Aprobarea rezultatelor tezei. Tezele esențiale ale investigației au fost prezentate în 12 articole publicate în culegeri științifice și în reviste de specialitate și 2 articole în reviste literare. Un loc aparte în aprobarea rezultatelor cercetării îl constituie participarea autoarei la 20 de conferințe și colocvii naționale și internaționale, organizate de Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți (11 participări); Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei (două participări); Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române, Filiala Iași (septembrie 2015); Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (octombrie 2015); Universitatea Liberă Internațională din Moldova (octombrie 2017); Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gheorghe Zane” al Academiei Române, Filiala Iași (martie 2018) ș.a.

Volumul și structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 241 de surse, 150 de pagini de text de bază, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autoarei.

Cuvinte-cheie: continuitate, critică literară, criză, modernism, postmodernism, revizuire, ruptură, sincronizare, sistem critic de grup, terțul inclus ș.a.

CONȚINUTUL TEZEI

Sumarul compartimentelor tezei. Lucrarea cuprinde o introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autoarei.

În **Introducere** se argumentează actualitatea temei în discuție, se formulează scopul și obiectivele cercetării, se reliefează valoarea teoretică și practică a lucrării.

Capitolul I, intitulat **Conceptele criticii literare: cazul *continuitate – ruptură***, conține 3 paragrafe, care prezintă stadiul actual al analizei privind critica literară în postmodernism, având drept reper modelul *continuitate – ruptură*. În paragraful 1.1. *Context epistemic*, propunem o descriere a contextului epistemic al

tranziției de la modelul liniar de cunoaștere la cel non-liniar, sprijinindu-ne pe realizările din știința și filozofia de la mijlocul secolului al XX-lea, pe care le considerăm catalizatori ai schimbărilor din toate sferile cunoașterii. Recunoașterea terțului inclus și, deci, a sistemelor ternare este posibilă datorită descoperirilor din *fizica cuantică* (dinamica neliniară, principiul indeterminării, teoria fractaliilor a lui Mandelbrot, teoria undelor gravitaționale, teoria colapsului de unde, principiul exclușiunii al lui Pauli), „*noua*” *matematică* (mulțimile *fuzzy*) și *filozofia* epocii contemporane (discontinuitatea, rizomul, deconstrucția) etc.

Aceste schimbări au generat un câmp de reflecție artistică, deschis să exploreze spațialitatea timpului și/sau temporalizarea spațiului. Printre scriitorii care valorifică diverse aspecte ale timpului-labirint se numără Jorge Luis Borges, Alain Robbe-Grillet, Claude Simon, Le Clézio, Jean Ricardou ș.a., a căror operă înlocuiește formula monologică a discursului literar cu una dialogică. Impulsionată de știință și filozofie, literatura devine un „discurs literar limită” [10, p. 24], care își modifică structurile profunde ale imaginarului, mizând pe resursele ironiei, ludicului, intertextului.

În paragraful 1.2. *Statutul conceptelor de continuitate și ruptură în discursul criticii literare*, sunt examinate rolurile pe care le poate avea binomul continuitate – ruptură în discursul critic: *constante ale schimbării, mărci paradigmatică și unități discursive*. În calitate de *constante ale schimbării*, continuitatea și ruptura explică sensul și logica „bătăliilor canonice” [11], care presupun, în esență, o luptă dintre tendințele conservatoare și înnoitoare. Din punct de vedere tipologic, conceptele pot avea rolul unor *mărci paradigmatică*, făcând trimitere la trei formule diferite: paradigma continuității (tradiția), paradigma rupturii (modernismul) și paradigma continuitate – ruptură (postmodernismul). La fel, continuitatea și ruptura pot fi considerate *unități discursive*, deoarece condiționează modificările de substanță la nivelul discursului critic, înțelegându-l drept un spațiu al *interogației*, așa cum remarcă Linda Hutcheon [9, p. 101] sau al *îndoielii*, potrivit lui Adrian Marino [14, p. 141]. În consecință, se dezvoltă un șir de teorii, ce zdruncină modelul liniar de interpretare a fenomenelor literare:

poststructuralismul, deconstrucția, psihanaliza, teoriile marxiste, fenomenologia, teoriile Reader-Response, critica feministă, neo-darwinismul literar, poetica cognitivă, ginocriticismul, noul istorism, studiile culturale, postcolonialismul, etocritica, ecocritica, critica testimonială.

Având la îndemână acest instrumentar, am putut constata, în *paragraful 1.3. Continuitate și ruptură în critica literară românească*, că marile teorii critice românești caută să stabilească locul literaturii române în raport cu literaturile din „centrul puterii” (Pierre Bourdieu), alternând voința de continuitate cu cea de ruptură: *forma fără fond* (Titu Maiorescu), *sincronism, mutația valorilor estetice* (Eugen Lovinescu), *specificul național* (Garabet Ibrăileanu, G. Călinescu), *protocronism* (Edgar Papu), „*complexele*” *literaturii române* (Mircea Martin), *modernizarea prin tradiție* (Dan C. Mihăilescu), *sincronizarea cu trecutul* (Șerban Axinte), *critica de export*, „*a cincea esență*” (Andrei Terian), *cultura faliei, mimetism al sincronizării* (Angelo Mitchievici), *retard față de culturile europene* (Ion Bogdan Lefter) etc. Pentru literatura română din Basarabia, se profilează două scenarii de integrare: generațiile '60-'70 pledează pentru o legitimare național-patriotică discretă (până în 1985-1988), iar generația '80 insistă asupra unei integrări pe principii estetice [16, p. 188].

Capitolul al II-lea. De la critica cu tendință la tendința estetică își propune să schițeze căile criticii din Basarabia spre deplina asumare a esteticului. Paragraful *Radicalismul conservator sau critica ideologică* examinează perioada 1924-1991, punând-o sub semnul oportunismului, care s-a manifestat în două etape: *proletcultismul programatic* (1924-1932) și *realismul socialist*, prin succesiunea a trei valuri: 1932-1940, perioadă considerată oficial drept timp al însușirii metodei; 1944-1957, perioadă apreciată ca „jdanovistă” sau a „obsedantului deceniu” (Marin Preda) și care reflectă un efort susținut al partidului de a dezrădăcina orice „suflare” naționalistă; 1957-1991, perioadă a realismului socialist „îmblânzit”, în care surprindem regăsirea treptată a drumului spre estetic. Pactul criticului literar cu puterea a condus la îndepărtarea vibrației estetice din actul interpretării, or critica literară este somată să cedeze locul *poziției* oficiale,

care propune un discurs didacticist, militant, mobilizator și, evident, de propagandă.

Paragraful *Evoluții ale criticii și accepții provizorii ale criticii estetice* analizează discursurile lui Vasile Coroban și Mihai Cimpoi, opțiunea amândurora fiind pentru *dezvoltarea* criticii prin cultivarea gustului pentru estetic. Astfel, spiritul critic își găsește o rampă de lansare în opera lui Vasile Coroban (mai ales, cel din *Romanul moldovenesc contemporan*, 1969), care dă cea mai dificilă bătălie pentru afirmarea esteticului în critica literară, iar, mai apoi, prin cel al lui Mihai Cimpoi, care plasticizează limbajul critic (mai ales, în *Narcis și Hyperion*, 1979).

Înt-un paragraf aparte, *Tranziția: rupturi și lianți, tensiuni și mutații*, se urmăresc contradicțiile etapei de tranziție (1985-1991), care reflectă, pe de o parte, o voință de *ruptură* de proletcultism prin lansarea optzeciștilor (Emilian Galaicu-Păun, Teo Chiriac, Arcadie Suceveanu, Eugen Cioclea), iar, pe de altă parte, *asincronia* unei părți a criticii literare, dominată încă de inerții și oportunism (Mihail Dolgan, Valeriu Senic, Andrei Hropotinschi, Leonid Curuci, Haralambie Corbu ș.a.).

În continuarea acestui excurs, am întocmit un dosar al devenirii, comparând diverse puncte de vedere asupra condiției genului în Basarabia. Astfel, paragraful *Critica literară din Basarabia în postcomunism: semnele devenirii* surprinde momentele-cheie ale evoluției conștiinței de sine a criticii literare în anii perestroikăi și în deceniul imediat următor. Pentru a putea înțelege cum au ajuns criticii generației '80 din Basarabia să modeleze activ strategiile de dezvoltare în viața literară de la noi, am delimitat trei faze distincte: *momentul acumulării* de date (nume, texte, concepte etc.), *momentul afirmării* spiritului critic și *momentul confirmării* rupturii produse la mijlocul anilor '80. Dosarul devenirii conține *sinteze* care urmăresc evoluția criticii și a eseului în spațiul pruto-nistean, semnate de Eugen Lungu și Adrian Ciubotaru, *articole* în care sunt interpretate varii subiecte metaliterare, semnate în special de Mircea V. Ciobanu, precum și diverse *opinii* ale scriitorilor și criticilor basarabeni (Andrei Țurcanu, Valentina Tăzlăuanu, Vasile Gârneț, Vitalie Ciobanu, Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Leahu ș.a.) sau din Țară (Ion Bogdan Lefter și Ion Simuț).

Capitolul al III-lea. Criza paradigmei ideologice și sensul schimbării este alcătuit din șase paragrafe, ce conturează un „portret de grup” al exegezei generației '80 din Basarabia, prin determinarea rolului acesteia la emanciparea discursului critic. Autorii pentru care am optat, Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Nicolae Leahu și Lucia Țurcanu reprezintă într-un mai înalt grad efortul de a o rupe cu inerțiile discursului critic tradițional. Pornind de la particularitățile criticii ilustrate de fiecare comentator în parte, s-a reușit identificarea elementelor de continuitate în interiorul sistemului, ceea ce constituie o dovadă că acest sistem critic este unul viabil ca proiecție teoretică, dar și ca practică analitică.

În paragraful 3.1. *Andrei Țurcanu și căutările bunului simț al criticii*, am analizat contribuția criticului și eseistului Andrei Țurcanu la constituirea unui climat favorabil schimbării de paradigmă, generată de scriitorii optzeciști. Începând cu mijlocul anilor '80 și încheind cu mijlocul anilor '90, autorul *Bunului simț* se manifestă drept un critic intransigent, cu un discurs predominant polemic, dezvoltând în eseurile și articolele sale subiecte de interes major pentru conștiința de sine a exegezei: spiritul critic, luciditatea, reevaluarea, gustul estetic, obiectivitatea ș.a. Căutările *bunului simț* al criticii se soldează cu lansarea în spațiul public a unor noi politici culturale, menite să consolideze voința de ruptură de vechea ordine literară. Iar cartea simptomatică pentru o astfel de atitudine este, fără îndoială, volumul *Bunul simț* (1996), în care se regăsesc nu doar eseuri și articole de rezonanță, ci și texte de întâmpinare la cărțile unor scriitori postmoderniști, surprinși la ora debutului: *Obstacolul sticlei* de Lorina Bălțeanu (1984), *Martorul* de Vasile Gârneț (1988), *Abia tangibilul* de Grigore Chiper (1990).

În paragraful 3.2. *Eugen Lungu, un „model secret”*, am stabilit liniile esențiale de acțiune care pun în evidență autoritatea critică a unuia dintre cei mai apreciați editori, critici și esești autohtoni: descoperirea și promovarea optzeciștilor ca generație capabilă să provoace o schimbare de paradigmă, explorarea domeniului criticii literare și al eseisticii, circumscrierea reflexivă a

unor subiecte literare și cvasiliterare, conturarea unor portrete literare/culturale inedite etc. Toate acestea sunt reflectate în textele de întâmpinare la cărțile „noului” val (*Lumina proprie* de Emilian Galaicu-Păun – 1986; *Numitorul comun* de Eugen Cioclea – 1988; *Salonul 33* de Teo Chiriac – 1990; *Calmant pentru alter ego* de Ghenadie Nicu – 1992; *Mișcare browniană* de Nicolae Leahu – 1993 ș.a.), în sintezele critice la antologiile *Poeți de pe vremea lui Eminescu* (1991), *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene* (1995), *Eseuri, critică literară* (2004) ș.a.; în eseurile cuprinse în *Raftul cu himere* (2004), *Spații și oglinzi* (2009), *Panta lui Sisif* (2014), *Poetul care a îmbrățișat luna* (2014).

Seria criticilor optzeciști este deschisă de Emilian Galaicu-Păun în paragraful 3.3. *Emilian Galaicu-Păun și carnavalizarea discursului critic*. Aici, am demonstrat că autorul *Poeziei de după poezie* (1999) este un critic literar de tip postmodernist, al cărui discurs se înscrie în categoria criticii-spectacol datorită abordării carnavalești a literaturii și a discursurilor despre literatură. Este o posibilitate de a diversifica instrumentarul analitic printr-o serie de tehnici și procedee (ironia, ludicul, intertextul ș.a.), de a de-solemniza limbajul criticii, de a șterge hotarele dintre genuri și specii, de a răsturna ierarhiile încremenite în clișeu, de a dinamiza piața ideilor literare, combătând *partis-pris*-urile, impostura etc. Atât în cronicile *scrise* pentru revistele *Contrafort*, *Vatra*, *Semn*, *Sud-Est cultural* etc., cât și în cele *rostite* la *Radio Europa Liberă* (din 2005, săptămânal), discursul critic evocă un spectacol al unei gândiri în alertă, instrumentat cu ajutorul ironiei, ludicului și intertextului.

Paragraful 3.4. *Vitalie Ciobanu: ethosul critic* stabilește că demersul lui Vitalie Ciobanu consolidează pozițiile ethosului critic în exegeza din Basarabia, or textele sale configurează un proiect constructiv de modelare a fizionomiei morale a epocii, căci ele captează problema, îi subliniază nu doar limitele, ci și perspectivele, ceea ce presupune o șansă reală la reabilitare, la ieșirea de sub zodia frustrantă a *fricii de diferență*. Adoptând, pe urmele Monicăi Lovinescu, o viziune „est-etică” asupra vieții literare și socio-politice, autorul și-a manifestat, de fiecare dată, voința de *a trăi în adevăr*. Or, cărțile sale reprezintă o dovadă clară a

fermității poziției sale morale: *Frica de diferență* (1999), *Valsul pe Eșafod* (2001), *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova* (2005), *Scribul în grădina fermecată* (2014).

Cazul lui Nicolae Leahu, analizat în paragraful 3.5 *Nicolae Leahu: între critică și erotocritică*, dovedește că exegeza postmodernistă poate fi deopotrivă serioasă, abordând fenomenul literar în amploarea sa (*Poezia generației '80*), dar și carnavalesc-deconstrucționistă, dinamică, deschisă către o viziune ludică asupra literaturii și a criticii (*Erotokritikon. Făt-Frumos, fiul pixului, vol. I*). Opțiunea pentru cercetarea exactă, demonstrația riguroasă derivă din nevoia de spirit teoretic în discursul critic al generației, or Nicolae Leahu se îngrijește în sintezele sale de sistematizarea tendințelor și direcțiilor din lirica postmodernistă, de fundamentarea teoretică a noii paradigme și, respectiv, de cultivarea uneltelor. De cealaltă parte, comentariul *erotocritic* valorifică potențialul artistic al interpretării, transformând actul critic într-un spectacol al receptării.

Paragraful 3.6 *Lucia Țurcanu sau despre epifania spiritului critic*, urmărește activitatea unui critic lansat la sfârșitul anilor '90 și care reprezintă, în opinia noastră, ideea de continuitate în câmpul criticii înnoitoare. Mai întâi, am remarcat că cele două proiecte monografice, unul dedicat livrescului (*Ultima epifanie*, 1999) și altul manierismului (*Manierismul românesc. Manifestări și atitudini*, 2015) marchează drumul de la nevoia unei afirmări la nevoia unei confirmări prin *lectură* și *scris*. Apoi, am analizat demersul Luciei Țurcanu în calitate de cronicar literar la *Semn, Contrafort, Sud-Est Cultural, Vatra, Hyperion*.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Lucrarea de față constituie o analiză a condiției criticii literare din Basarabia în perioada 1985-2010, justificându-și importanța și chiar necesitatea prin constatarea că exegeza autohtonă reușește să se impună drept un *sistem critic de grup* datorită înfăptuirii mai multor proiecte: definirea și promovarea paradigmei postmoderniste, stabilirea principalelor direcții și tendințe ale generației '80, sincronizarea pe principiul estetic a literaturii autohtone cu formele cele mai active ale literaturii române, dar și cu literaturile din spațiul european, reevaluarea poziției față de tradiție, asumarea pleneră a spiritului critic ș.a. Prin urmare, monografiile, studiile, eseurile și multiplele texte de întâmpinare (prefețe, postfețe, recenzii) semnate de cei șase critici incluși în sistem – Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Nicolae Leahu, Lucia Țurcanu – sunt decisive în înlăturarea criticii proletcultiste (în anii perestroikăi) și diminuarea forței de impact a celei etico-estetice (perioada postcomunistă).

Pentru atingerea acestui deziderat, am realizat un *excurs teoretic*, care cuprinde trei nuclee tematice: continuitatea și ruptura, critica literară și postmodernismul. Mai întâi, am realizat o prezentare generală a tendințelor din știința, filozofia și literatura de la mijlocul secolului al XX-lea, pentru a fixa contextul general al problemei. Am recurs la descrierea contextului epistemic al tranziției de la modernitate la postmodernitate, pentru a delimita paradigma în care se integrează discursul criticilor generației '80. Am dovedit că binomul *continuitate – ruptură* este un instrument util în efortul de a da sens schimbărilor și de a articula datele esențiale ale noii paradigme, căci se bazează pe teoriile-far ale fizicii, considerată știința secolului al XX-lea, și ale filozofiei, care constituie baza epistemologică a înlocuirii sistemului determinist (binar) de cunoaștere cu un sistem non-determinist (ternar).

Ulterior, am analizat discursul criticii literare postmoderniste prin prisma conceptelor de *continuitate* și *ruptură*, constatând că premisele „schimbării la față” a exegezei pot fi surprinse în lupta dintre *vechi* și *nou* drept luptă pentru o anumită

înțelegere canonică, în tensiunea dintre modernism și postmodernism, rezolvată nu numai în sens de depășire, ci și în sens de conlucrare și în natura interogativă și, deci, reflexiv-ironică a discursului critic în postmodernism.

Înaintând în spațiul românesc, am remarcat rolul binomului *continuitate – ruptură* în stabilirea locului literaturii române în raport cu literaturile din „centrul puterii” [1], or fiecare teorie critică, lansată de la Titu Maiorescu încoace, încearcă să identifice o formulă unitară în care voința de ruptură și cea de continuitate ar conlucra pentru înfăptuirea mult râvnitului proiect al *modernizării prin tradiție*.

La un alt palier, și anume la cel *istorico-literar*, am delimitat câteva momente decisive în configurarea drumului către estetic al exegezei din Basarabia. Experiența proletcultistă impune imperativul criticii cu tendință și cunoaște câteva etape: *proletcultismul programatic* (1924-1932) și *realismul socialist*, prin succesiunea a trei valuri: 1932-1940, perioadă considerată oficial drept timp al însușirii metodei; 1944-1957, perioadă apreciată ca „jdanovistă”; 1957-1991, perioadă a realismului socialist „îmblânzit”. Din sânul criticii oficiale se desprind două experiențe pozitive majore, una aparținând criticului Vasile Coroban, iar cealaltă a discipolului său, Mihai Cimpoi. Autorul *Romanului moldovenesc contemporan* (1969) sfidează dogmatismele printr-un discurs erudit, iar Mihai Cimpoi recalibrează structurile interne ale limbajului critic, nuanțându-i polifonic vibrația estetică (mai ales, în *Narcis și Hyperion* – 1979). Între 1985 și 1991, în critica din Basarabia pot fi delimitate trei tipuri de discurs: dogmatic (Mihail Dolgan, Haralambie Corbu, Valeriu Senic, Eliza Botezatu, Andrei Hropotinschi ș.a), etico-estetic (Mihai Cimpoi, Ion Ciocanu, Gheorghe Mazilu, Vasile Badiu, Ana Bantoș, Tudor Palade, Vasile Nastasiu ș.a.) și, respectiv, critica de întâmpinare ilustrată de Andrei Țurcanu și Eugen Lungu. Într-un târziu, criticii generației '80 acced către o poziție de „centralitate” după ce parcurg toate treptele formării conștiinței de sine: tatonare, afirmare și confirmare a idealurilor postmoderniste. În această parte a cercetării, se impune o constatare de fond: exegeza literară din Basarabia își câștigă dreptul la normalitate printr-un traiect asumat, de la critica cu tendință la tendința estetică, ceea ce reprezintă, în fond,

refacerea drumului parcurs de critica românească de la începuturile ei la G. Călinescu și la mai marii critici postbelici (Eugen Simion, Nicolae Manolescu).

Luând toate aceste aspecte în considerare, lucrarea de față și-a propus să evalueze demersul criticilor generației '80 în calitate de sistem critic de grup, capabil să modifice vechea ordine literară și să impună noi direcții de dezvoltare. În vederea atingerii acestui obiectiv, am analizat, în cazul fiecărui exeget, liniile esențiale de acțiune ce îi pun în valoare specificul discursului și aderența la programul estetic al paradigmei postmoderniste.

Pentru o formulare onestă a **recomandărilor** este nevoie să trasăm limitele lucrării de față, care ar putea fi elucidate în alte studii științifice privind continuitatea și ruptura, critica literară sau postmodernismul.

Corpusul de autori incluși în sistem ar putea fi mult mai extins, cuprinzând opera unor critici și esești ca Vasile Gârneț, Grigore Chiper, Alexandru Burlacu, Maria Șlehtițchi, Tamara Cărauș, Mircea V. Ciobanu, Maria Abramciuc, Adrian Ciubotaru, Aliona Grati, Nina Corcinschi, Iulian Ciocan ș.a., autori având contribuții însemnate la dezvoltarea discursului critic în perioada postcomunistă, precum *Poezii și trandafirul* de Alexandru Burlacu, *Eternul Orfeu* de Margareta Curtescu, *Romanul generației '80* de Maria Șlehtițchi, *Sfârșit de secol românesc* de Adrian Ciubotaru ș.a. În acest fel, vor fi valorificate și alte dimensiuni ale programului estetic al criticilor generației '80.

Totodată, fiecui sistem critic individual se poate bucura de o abordare monografică, în vederea unei analize punctuale a parametrilor definatorii ai discursului critic (obiectul, metoda, forma, criteriile), dar și pentru a lua în considerare nu doar deschiderea demersului critic pentru schimbare, ci și limitele acestei deschideri.

Întrucât primul capitol oferă un *excurs teoretic*, instrumentarul analitic propus poate fi folosit nu doar în calitate de grilă de lectură și receptare, dar poate funcționa și în calitate de catalizator al unor abordări inedite ale problemelor criticii literare, ale evoluției literaturii sau ale paradigmei literare.

De cealaltă parte, *excursul istorico-literar* poate suscita interesul pentru studii aplicate privind morfologia conformismelor criticii în perioada comunistă, dar și a metamorfozelor acesteia de la critica cu tendință la tendința estetică.

Rezultatele investigației ar putea constitui un suport de curs opțional asupra metamorfozelor criticii interriverane la facultățile de filologie atât la ciclul licență, cât și la cel de master. Considerăm respectiva lucrare un suport teoretic util pentru realizarea tezelor de licență, masterat și doctorat, dar și pentru inițierea profesorilor și elevilor interesați de literatură în aventurile spiritului critic în spațiul culturii române.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bourdieu P. *Regulile artei. Geneza și structura câmpului literar*. Ediția a II-a. Traducere de Albușescu L., Ghiu B. București: Art, 2012. 445 p.
2. Burlacu Al. *Critica în labirint. Studii și eseuri*. Chișinău: Arc, 1997. 223 p.
3. Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ediția a II-a. Chișinău: Arc, 1997. 431 p.
4. Ciubotaru A. *Critica literară din Basarabia: între anemie și anomie*. În: *Eseu. Critică literară* (Colecția „Literatura din Basarabia. Început de secol XXI”). Chișinău: Î.E.P. Știința, ARC, 2017, p. 5-23.
5. Dobrescu C. *Plăcerea de a gândi. Moștenirea intelectuală a criticii literare românești (1960-1989), ca expresie identitară într-un tablou global al culturilor cognitive*. București: Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013. 322 p.
6. Fotache O. *Divanul criticii. Discursuri asupra metodei în critica românească postbelică*. București: Editura Universității din București, 2009. 302 p.
7. Goldiș A. *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*. București: Cartea Românească, 2011. 286 p.
8. Goldiș A. *Sincronizarea criticii românești postbelice în deceniile opt și nouă. Teorii, metode, critici*. București: Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013. 186 p.
9. Hutcheon L. *Poetica postmodernismului*. Traducere de Popescu D. București: Univers, 2002. 406 p.
10. Ivanciu N. *Epistemă și receptare*. București: Univers, 1988. 238 p.
11. Lefter I. B. *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*. Pitești, Brașov, București, Cluj-Napoca: Paralela 45, 2000. 282 p.
12. Lefter I. B. *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*. Pitești, Brașov, București, Cluj-Napoca: Paralela 45, 2000. 200 p.
13. Lungu E. *Spații și oglinzi*. În: *Eseuri. Critică literară*. Chișinău: Î.E.P. „Știința”, Editura Arc, 2004, p 5-49.
14. Marino A. *Introducere în critica literară*. Ediția a II-a. Craiova: Aius Printed, 2007. 452 p.
15. Patraș A. E. *Lovinescu și modelele românești și europene ale criticii literare interbelice*. București: Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013. 205 p.
16. Șleahțișchi M. *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*. Iași: Timpul, 2007. 216 p.
17. Terian A. *Critica de export: teorii, contexte, ideologii*. București: Muzeul Literaturii Române, 2013. 346 p.
18. Terian A. G. *Călinescu. A cincea esență*. București: Cartea Românească, 2009. 763 p.
19. Terian A. *Teorii, metode și strategii de lectură în critica și istoriografia literară românească de la T. Maiorescu la E. Lovinescu. O abordare comparatistă*. București: Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013. 203 p.

PUBLICAȚIILE LA TEMA TEZEI:

1. *De la critica cu tendință la tendința estetică: cazul criticii șaizeciste din Basarabia.* În: Culegerea de lucrări ale Simpozionului Internațional *Centenarul Marii Uniri a românilor: istorie și perspective - Basarabia, 27 martie 1918.* Iași: PIM, 2018, pp. 149-162. ISBN 978-606-13-2960-1 1,02 c.a.
2. *Vitalie Ciobanu: ethosul critic.* În: *Philologia*, Nr. 5-6 (299-300), 2018, pp. 51-60. ISSN 0236-3119 0,79 c.a. *Categoria C*
3. *Continuitate și ruptură în critica literară: context epistemic.* În: *Philologia*, Nr. 1-2 (295-296), 2018, pp. 100-107. ISSN 0236-3119 0,60 c.a. *Categoria C*
4. *Tranziția în critica literară românească din Basarabia.* În: Culegerea de lucrări ale Colocviului cu participare internațională *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*, ediția a IX-a: „In memoriam acad. Nicolae Corlăteanu (100 de ani de la naștere)”. Chișinău: Editura Pro Libra, 2017, pp. 178-189. ISBN 978-9975-4371-4-1 0,88 c.a.
5. *Continuitate și ruptură în critica literară românească.* În: Program & culegere de abstracte ale Colocviul Științific *Orientări actuale în cercetarea doctorală*, ediția a VII-a. Bălți: Editura Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți, 2017, p.8. ISBN 978-9975-50-207-8 0,07 c.a.
6. *Critica literară din Basarabia: opinii, controverse.* În: Culegerea de lucrări ale Simpozionului Internațional *Linguistic and Cultural Contacts in the Romanian Space - Romanian Linguistic and Cultural Contacts in the European Space [Contacte lingvistice și culturale în spațiul românesc – contacte lingvistice și culturale românești în spațiul European]* (ediția a XIV-a). Roma: Editura Aracne, 2016, pp. 331-341. ISBN 978-88-548-9801-1 0,58 c.a.
7. *Fenomenul cedărilor estetice în exegeza postbelică din Basarabia.* În: *Limbaje și comunicare*, volumul XIII. Iași: Casa Editorială Demiurg, 2015, pp. 284-299. ISBN 978-973-152-302-6 1,35 c.a.
8. *Dosarul unei rătăcirii: cazul criticii proletcultiste din Basarabia.* În: Culegerea de lucrări ale Colocviul Științific *Orientări actuale în cercetarea doctorală*, ediția a IV-a. Bălți: S.n. 2015, pp. 179-199. ISBN 978-9975-3054-8-8 1,65 c.a.
9. *Autoplăgiat și critică literară: cazul Mihail Dolgan.* În: Culegerea de lucrări ale Simpozionului internațional *Români – moldoveni – europeni. Dileme și identități.* Iași: Editura StudIS, 2015, pp. 187-200. ISBN 978-606-775-129-1 0,81c.a

10. *Nicolae Leahu sau despre triumful erotocriticii*. În: *Hyperion*, nr.4-5-6, 2015, pp. 178-180. ISSN 1453-7354 0,3 c.a.
11. *Grigore Chiper, cronicarul literar*. În: *Semn*, nr.2, 2007, pp. 33-34. ISSN 1857-0429 0,3 c.a.
12. *Eugen Lungu, un „model secret”*. În: Culegerea de lucrări ale Conferinței științifice *Experiența de cercetarea – componentă indispensabilă a formării de specialitate*. Bălți: Editura Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2006, pp. 134-142. ISBN 978-9975-9555-3-9 0,57 c.a.
13. *Emilian Galaicu-Păun: critic(ă) de după critic(ă)*. În: Culegerea de lucrări ale Conferinței internaționale *Инновации и прагматика филологических исследований*. Bălți: Editura Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2006, pp. 193-196. ISBN 978-9975-50-009-8 0,52 c.a.
14. *Eminescu și „tăcerea critică” (critica din Basarabia ultimelor două decenii)*. În: *Studii eminesciene*, Vol. XIII. Culegere de lucrări ale Colocviului Național Studentesc „Mihai Eminescu”, ediția a XXXII-a. Iași: Editura Universității “Al.I. Cuza”, 2006, pp. 97-102. ISSN: 1584-692X 0,32 c.a.

ADNOTARE

Ivasișen Natalia, Continuitate și ruptură în critica literară românească din Basarabia (1985-2010), teză de doctor în filologie, Bălți, 2019

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 241 de surse, 150 de pagini de text de bază, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autoarei.

Rezultatele tezei au fost reflectate în 14 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: continuitate, critică literară, criză, modernism, postmodernism, revizuire, ruptură, sincronizare, sistem critic de grup, terțul inclus ș.a.

Domeniu de studiu: Literatura română

Scopul lucrării este explorarea fenomenului metaliterar din spațiul interriversan, prin prisma *continuității și rupturii*, concepte ce asigură, pe de o parte, o abordare sistemică asupra criticii literare românești din Basarabia, iar, pe de altă parte, ele constituie dimensiunile ce au condiționat apariția și menținerea spiritului critic.

Obiectivele investigației:

- să descriem contextul epistemic al tranziției de la modernitate la postmodernitate, având drept reper, în primul rând, realizările fizicii cuantice și ale filozofiei;
- să examinăm sursele „schimbării la față” a discursului critic în postmodernism;
- să delimităm și să examinăm rolurile pe care le poate avea binomul *continuitate – ruptură* în demersul criticii literare;
- să prezentăm teoriile criticii literare românești, în care se pune problema condiției literaturii române în raport cu literaturile din „centrul puterii”;
- să demonstrăm că discursul criticilor generației '80 din Basarabia a contribuit substanțial la sincronizarea literaturii autohtone cu formulele literare din spațiul cultural european;
- să realizăm un excurs în istoria criticii literare românești din Basarabia, analizând experiențele proletcultistă, etico-estetică și postmodernistă;
- să întocmim un dosar al receptării critice de care a avut parte critica literară a generației '80 din Basarabia în perioada 1985-2010, urmărind momentele-cheie ale constituirii unei noi conștiințe critice;
- să conturăm un „portret de grup” al criticii din Basarabia din perioada 1985-2010 (Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Nicolae Leahu și Lucia Țurcanu).

Noutatea științifică și originalitatea lucrării rezidă în analiza și interpretarea criticii literare românești din Basarabia (1985-2010) în calitate de *sistem critic de grup*.

Problema științifică importantă soluționată constă în elucidarea voinței de ruptură în demersul criticilor generației '80 din spațiul pruto-nistean, fapt ce a determinat elaborarea unei grile de interpretare a discursului critic, precizându-se atât contextul epistemic, cât și cel istorico-literar, ce au fundamentat tranziția de la un model liniar la unul non-liniar de analiză și interpretare a faptelor literare.

Importanța teoretică și practică. Studiul propune o analiză a criticii literare românești din Basarabia în perioada 1985-2010 și constituie un suport pentru cercetătorii istoriei și teoriei literare, prin investigarea a trei nuclee tematice: critica literară, continuitatea și ruptura, postmodernismul.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele tezei au fost incluse în mai multe articole publicate în revistele de profil și expuse în comunicările științifice prezentate în cadrul unor conferințe naționale și internaționale.

АННОТАЦИЯ

ИВАСЫШЕН Наталия, Преемственность и разрыв в румынской литературной критике Бессарабии (1985-2010), кандидатская диссертация по филологии, Бэлць, 2019

Структура диссертации: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография из 241 источников, 150 страниц основного текста, декларации об ответственности, CV автора.

Результаты диссертации были отражены в 14 научных статьях.

Ключевые слова: преемственность, литературная критика, кризис, модернизм, постмодернизм, ревизия, разрыв, синхронизация, групповая система литературной критики, включенная третья сторона и т. д.

Область исследования: Румынская литература

Цель - изучить румынскую литературную критику в Бессарабии с точки зрения преемственности и разрыва, концепций, обеспечивающих, с одной стороны, системный подход к румынской литературной критике региона, а с другой стороны, они являются факторами, которые обусловили возникновение и сохранение критического духа.

Задачи исследования:

- описать эпистемический контекст перехода от модернизма к постмодернизму, основываясь, прежде всего, на достижениях квантовой физики и философии;
- изучить источники изменения дискурса литературной критики в постмодернизме;
- различить и анализировать роли, которые биномиальная модель преемственность - разрыв может иметь в литературной критике;
- представить теории румынской литературной критики, где обсуждаются ценность румынской в связи с литературой мира;
- доказать, что литературная критика 80-х годов в Бессарабии внесла существенный вклад в синхронизацию родной литературы с формулами европейского культурного пространства;
- исследовать историю румынской литературной критики в Бессарабии, анализируя три типа дискурса литературной критики: пролеткультурного, традиционалистического и постмодернистского;
- составить досье об оценках литературной критики 80-х годов в Бессарабии в период 1985-2010 годов, проанализировав более важные моменты создания критического сознания;
- изобразить «групповой портрет» бессарабской критики 1985–2010 гг. (А. Цуркану, Е. Лунгу, Эм. Галайку-Паун, В. Чобану, Н. Ляху и Л. Цуркану).

Научная новизна и оригинальность работы заключается в анализе и интерпретации румынской литературной критики в Бессарабии (1985-2010) как *групповой системы литературной критики*.

Теоретическое и практическое значение. В исследовании предлагается анализ литературной румынской критики в Бессарабии (1985-2010) и представляет собой базу для исследователей истории и теории литературы, исследуя три тематических ядра: литературная критика, преемственность и разрыв, постмодернизм.

Важная научная проблема, которая решается, заключается в выяснении воли к разрыву в дискурсе критиков 1980-х годов в Бессарабии, что привело к выработке критической интерпретации критического дискурса, уточнив как эпистемический, так и литературно-исторический контекст.

Внедрение научных результатов. Результаты диссертационной работы были включены в ряде статей, опубликованных в специализированных журналах и представлены в научных работах, представленных на национальных и международных конференциях.

ANNOTATION

Ivasișen Natalia, Continuity and Rupture in Romanian Literary Criticism in Bessarabia (1985-2010), doctoral thesis in philology, Balti, 2019

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography includes 241 sources, 150 pages of basic text, declaration of assumption of responsibility, author's CV.

The results of the thesis have been reflected in 14 scientific works.

Key words: continuity, literary criticism, crisis, rift, modern, postmodern, revision, rupture, synchronisation, critical group system, third party included, tradition etc.

Field of study: Romanian Literature

The purpose of the work is to explore the metaliterar phenomenon in the inter-riverine space through the continuity and rupture concepts that ensure, on the one hand, a systemic approach to the Romanian literary criticism in Bessarabia and on the other hand they are the dimensions that have conditioned the emergence and the maintenance of critical spirit.

The objectives of the research :

- describe the epistemic context of the transition from modernity to postmodernity, having as a reference, first of all, the achievements of quantum physics and philosophy;
- examine the sources of "appearance changing" of critical discourse in postmodernism;
- delineate and examine the roles that the binomial continuity - rupture can have in literary criticism;
- present the theories of Romanian literary criticism, where the question of the state of the Romanian literature in the light of "powerful" literatures is discussed;
- prove that the eightieth exegesis of Bessarabia has contributed substantially to the synchronization of the indigenous literature with the formulas from the European cultural space;
- make an excursion in the history of the Romanian literary criticism from Bessarabia, analyzing the proletcultist, traditionalist and postmodernist experiences;
- draw up a dossier of critical reception of the eightieth exegesis from Bessarabia in 1985-2010, following the key moments of establishing a critical conscience;
- shape a "group portrait" of Bessarabian criticism from 1985-2010 (Andrei Țurcanu, Eugen Lungu, Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Nicolae Leahu and Lucia Țurcanu).

The scientific novelty and originality of the work resides in the analysis and interpretation of the Romanian literary criticism from Bessarabia (1985-2010) as a critical group system.

The important scientific problem solved is the elucidation of the will to rupture in the approach of critics of the 1980s in Bessarabia, which led to the elaboration of a critical interpretation of the critical discourse, specifying both the epistemic and the literary-historical context, which condition the transition in a linear to a nonlinear model of literary analysis and interpretation.

Theoretical and practical importance. The study proposes an analysis of the Romanian literary criticism from Bessarabia during 1985-2010 and is a support for the scholars of literary history and theory by investigating three thematic nuclei: literary criticism, continuity and rupture, postmodernism.

Implementation of scientific results. The results of the thesis were included in several articles published in the magazines and made known in the scientific works presented at national and international conferences.

IVASÎȘEN NATALIA

**CONTINUITATE ȘI RUPTURĂ ÎN CRITICA LITERARĂ
ROMÂNEASCĂ DIN BASARABIA (1985-2010)**

622.01 – LITERATURA ROMÂNĂ

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

Aprobat spre tipar: 10.04.2019
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 1,4.

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj: 50 ex.
Comanda nr. 1095

Tipografia INDIGOU-COLOR, or. Bălți, str. Pușkin 38